

Буров О.Ю.

доктор технічних наук,

Інститут цифровізації освіти НАПН України, Київ, Україна

orcid.org/0000-0003-0733-1120

e-mail: a_burov@yahoo.com

ОСВІТА ТА СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЇ У ФОКУСІ КОГНІТИВНОЇ ВІЙНИ: УРОКИ УКРАЇНИ

Люди живуть і працюють у цифровому просторі. Їхнє життя перебуває під впливом старих і нових небезпек, дедалі більше залежить від когнітивних факторів і може бути охарактеризоване з точки зору безпеки, ефективності та комфорту (у тому числі здоров'я). Особливо гостро постає проблема кібербезпеки/кіберзахищеності через переведення агресивних дій Росії проти України із застосування конвенційних засобів та інформаційно-психологічних операцій у когнітивній сфері, тобто з проведенням когнітивної війни (КВ), основною метою якої є деформувати та спотворювати пізнавальну модель життя, особливо молоді [1].

Теперішня 4-вимірна війна (наземна, морська, повітряна та кібер) є наступною фазою когнітивної війни, що Росія проводила протягом останніх 14 років. Але насправді ця програма для Росії когнітивна війна проти України мала попередній досить успішний етап у самій Російській Федерації, завдяки чому керівництву країни вдалось налаштувати більшість населення РФ проти українського народу, отримавши таким шляхом соціальну підтримку загарбницькій війні. Уроки такого протистояння та різниця в їх результатах можуть бути надзвичайно корисними для інших країн, оскільки певні успіхи Росії вже стають помітними.

Найуразливішою частиною суспільства є молодь, оскільки її найбільш активна частина займає провідні позиції у різних сферах у майбутньому, включаючи політику, бізнес, науку та оборону [2]. Відповідно, державам-потенційним жертвам необхідно захистити пізнавальну, ідеологічну, інтелектуальну та розвивальну діяльність освіти і, перш за все, людський капітал своєї країни та людства в цілому [3].

Нові виклики вимагають розуміння ключових проблем, загроз та питань безпеки освітнього процесу в цифровому просторі всіма учасниками. На даний момент не існує чіткої методики та інструментів для оцінки впливу цифрового освітнього середовища (ЦОС) на учасників освітнього процесу (УОП), а також їх когнітивної стійкості, тобто здатності протистояти кіберзагрозам та відновлюватися після них.

Основні положення дослідження в цій сфері: 1) пізнавальна війна спрямована на захоплення людського капіталу країни і відрізняється від інформаційно-психологічних операцій *метою, стратегією, об'єктами* (спрямованих як на населення в цілому, так і на формування соціальних еліт країни), *засобами дії*, а також *цільовими групами* (загальне населення, молодь,

керівники бізнесу, військовослужбовці, політики тощо); 2) молода людина є найбільш вразливою до когнітивної зброї через несформованість когнітивної моделі навколишнього світу; 3) формування критичного мислення та пошукової діяльності є складовою ефективного виховання та протидії когнітивним загрозам.

Ключові положення когнітивної війни були озвучені під час парламентських слухань Державної Думи Російської Федерації 21.02.2008 р. на тему «Перша Всеросійська конференція "Комплексна безпека у використанні інноваційних інфо-комунікаційних технологій"». Було визнано, що для перемоги в ХХІ ст. на перший план вийдуть не *high-tech*, а високі гуманітарні технології (*high-hume*), зокрема рефлексивне управління, інформаційні атаки, організаційна зброя, технології управління хаосом, методи впливу на масову свідомість і установки еліти. Починаючи з 2008 р. концептуальні та практичні положення когнітивної війни, як і сам термін [1], почали впроваджуватись у життя: успішно в Росії, але помилково в Україні.

Слід відмітити особливий вплив цифровізації на розширення інформаційно-психологічних воєн і виникнення когнітивних, відмінність між ними, яка проявляється, насамперед, у стратегії (відповідно, може використовувати різні демотиватори; пригнічує і підпорядковує свідомість ворога, а супротивник когнітивно програмується на особистісне самознищення), меті (в інформаційній війні - придушення волі ворога, небажання ворога продовжувати боротьбу; у когнітивній - навіювання ворогу думки про те, що сама боротьба не існує, знищення його особистості, пригнічення та підпорядкування свідомості), об'єктах впливу: суспільство (масова свідомість, національна ідентичність та пасіонарність); соціальна еліта (інтелектуальний капітал держави) [4].

Рекомендації щодо забезпечення кібербезпеки УОП можуть бути використані в навчальному процесі шляхом включення їх до навчальних планів, курсів підготовки вчителів та управління освітою.

1. Багдасарян В. (2016) «Когнитивное оружие» как инструмент десуверенизации. Доклады «Центр научно-политической мысли и идеологии «Центр Сулакшина». Доступно: <http://rusrand.ru/docconf/kognitivnoe-orujie-kak-instrument-desuverenizacii>.

2. Burov O., Krylova-Grek Yu., Lavrov E., Orlyk O., Lytvynova S., and Pinchuk O. Cyber Safety in the Digital Educational Environment: External and Internal Risks. In: *Advances in Intelligent Systems and Computing*. D. Russo et al. (Eds.): IHSI 2021, AISC 1322, pp. 364–370, 2021. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68017-6_54.

3. Биков, В. Ю., Буров, О. Ю., & Дементієвська, Н. П. (2019). Кібербезпека в цифровому навчальному середовищі. *Інформаційні технології і засоби навчання*, (70, № 2), 313-331.

4. Буров, О. Ю. (2021). Українська освіта у фокусі когнітивної війни: сучасний стан. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(1).